

Тема 12. Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.

Українські землі, що перебували під владою Російської імперії умовно називають **Наддніпрянська Україна (Наддніпрянщина)**.

Адміністративно-територіальний поділ Наддніпрянської України. Українські землі ділилися на генерал-губернаторства (очолювали генерал-губернатори), генерал-губернаторства ділилися на губернії (очолювали губернатори). Генерал-губернатори та губернатори особисто призначалися російським імператором.

Регіони	Генерал-губернаторства	Губернії
Південно-Західний край (Правобережжя)	Київське	Київська, Волинська, Подільська
Малоросія (Лівобережжя), Слобожанщина	Малоросійське	Чернігівська, Полтавська, Слобідсько-Українська (з 1835р. – Харківська)
Новоросія (Південь)	Новоросійсько-Бессарабське	Катеринославська, Таврійська, Миколаївська (з 1805р. – Херсонська)

У **1847-1848 рр.** на **Правобережжі** була проведена **інвентарна реформа** - система заходів, проведених урядом Росії з метою впорядкування кріпосницьких відносин, тобто визначення повинностей та розмірів земельних наділів залежних селян.

Соціально-економічний розвиток Наддніпрянської України.

Наддніпрянська Україна - сільськогосподарський край з феодальними відносинами. У с/г першої половини XIX ст. загострювалася **криза феодально-кріпосницьких відносин**. Запроваджуються **військові поселення**. Поступово проникають **капіталістичні відносини**.

У **30-40-ві рр. XIX ст.** починається **промисловий переворот** - перехід від ручної праці до машинної, від мануфактур до фабрик і заводів.

Антифеодальний рух у Наддніпрянській Україні.

Масові антифеодальні повстання: Турбаївське повстання 1789-1793 рр. на Катеринославщині; 1819 р. у Чугуєві (Харківщина) відбулося селянське повстання проти військових поселень; 1813-1835 рр. тривала партизанська антифеодальна селянська боротьба на Поділлі на чолі з У.Кармелюком; «Київська козаччина» (1855 р.) – масовий рух селянства Київщини за повернення козацького стану.

Наддніпрянська Україна в системі міжнародних відносин першої половини XIX ст.

Російсько-турецька війна 1806-1812 рр. закінчилася перемогою Росії; у результаті була приєднана до Росії **Бессарабія**.

Російсько-турецька війна 1828-1829 рр. закінчилася перемогою Росії. У **1828 р.** українські козаки Задунайської січі на чолі із І.Гладким перейшли на бік російської армії. На базі цих козаків було сформовано **Азовське козацьке військо**, яке ліквідується у 1864 р.

Україна у французько-російській війні 1812 р. Під час походу **1812 р.** на Росію армія французького імператора Наполеона з українських земель зайняла лише Західну Волинь. Переважна більшість українців підтримали в цій війні Росію. Були сформовані козацькі кавалерійські полки, які воювали на боці російської армії. Одним з організаторів **Полтавського козацького полку** був **І.Котляревський**. У Лейпцизькій битві 1813 р., де антифранцузька коаліція розбила наполеонівську армію, брало участь 8 українських козацьких полків.

Суспільно-політичні рухи в Наддніпрянській Україні в першій половині XIX ст.

Масонство – релігійно-етичний рух, прибічники якого закликали до морального самовдосконалення. **У 1818 р. у Полтаві починає діяти масонська ложа «Любов до істини», одним з членів якої був І.Котляревський; У 1818 р. у Києві діє «Ложа об'єднаних слов'ян».** У **1819 р.** в Україні зборили масонські ложі.

Польський національно-визвольний рух.

У **1830-1831 рр.** відбулося польське повстання за відновлення незалежності Польщі, яке було придушене російськими військами. **Українці в своїй більшості не підтримали поляків під час повстання.**

Російський суспільно-політичний рух

Декабристи – представники опозиційного російського дворянства, які боролися за повалення самодержавства, скасування кріпацтва та демократизацію Росії. У **1821 р.** декабристські товариства були реорганізовані в **Північне товариство** та **Південне товариство**.

Південне товариство базувалося в м. Тульчин, очолював П.Пестель, який написав програму «Руська правда». Ідеї: скасувати самодержавство, кріпацтво, перетворити Росію на неподільну республіку.

Північне товариство базувалося в м.Петербург, очолював М.Муравйов. Програмний документ – Конституція. Ідеї: скасувати самодержавство, кріпацтво, перетворити Росію на Конституційну монархію у формі федерації. Україна мала бути поділена на Чорноморську державу (Київ) та Українську державу (Харків) у складі Росії.

У **1823 р.** у **м. Новгород-Волинський** було засноване **Товариство об'єднаних слов'ян** на чолі з братами **Борисовими**.

14 грудня 1825 р. у Петербурзі декабристи підняли повстання, яке було придушене владою. **29 грудня 1825 р.** в Україні біля Фастова (сУстимівка) розпочалося декабристське **повстання Чернігівського полку**, яке очолив **С. Муравйов-Апостол**. **3 січні 1826 р.** повстання було придушене. Декабристський рух зазнав поразки.

Український національно-культурний рух.

У XIX ст. відбувається процес становлення української нації. З кінця XVIII ст. починається рух **дворян-автономістів**, метою якого було відновлення втраченої автономії Гетьманщини (представники: В.Полетика, Р.Маркович, В.Капніст...).

У **1791р.** відбулася **місія В.Капніста** в Берлін (у Пруське королівство) з метою організувати російсько-пруську війну та звільнити Україну. Місія провалилася.

У **1798 р.** перша публікація **«Енеїди» І.Котляревського**, яка започаткувала літературну українську мову.

У **1821-1822 рр.** у Полтаві діє нелегальне **Малоросійське таємне товариство** на чолі з **В.Лукашевичем**. Програмний документ – **«Катехізис автономіста»**. Головна мета Товариства - досягнення незалежності України, скасування кріпацтва, ліквідація самодержавства.

У **1846 р.** перше видання праці з політичної історії України - **«Історії Русів»** - анонімного твору, авторство якого приписують Г.Кониському та Г.Полетиці.

Протягом 1846 – 1847 рр. у Києві діє Кирило-Мефодіївське братство – українська таємна політична організація, яка намагалася поширювати свої ідеї шляхом культурно-просвітницької діяльності.

Лідерами були **М.Костомаров, В.Білозерський, М.Гулак, П.Куліш, Т.Шевченко**. Програмні документи: «Статут Слов'янського товариства св. Кирила і Мефодія» (автор -В.Білозерський) та **«Книга буття українського народу»** (автор – **М. Костомаров**).

Ідеї: скасування кріпацтва, повалення самодержавства, реалізація демократичних прав та свобод, національне визволення українського народу, **створення конфедерації (об'єднання) вільних демократичних слов'янських держав зі столицею в Києві.**

У **1847 р.** за доносом студента О.Петрова Кирило-Мефодіївське братство було ліквідоване, а його учасники заарештовані. Найбільші покарання отримав Т.Шевченко.